

15. *Shraibfeder D. Effektivnoe upravlenie zapasami / D.Shraibfeder. — M.: Al'pina Biznes Buks, 2006. — 304 s. [in Russian]*

Стаття надійшла до редакції 14.04.2013 г.

УДК: 316.324.8/342.1(477)

Чук О. В., к.е.н., доцент
кафедри бухгалтерського обліку,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Chuk O. V.,
Ph. D. in Economic, Assistant Professor of
Department of Accounting,
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»

BECOMING OF UKRAINE AS POSTINDUSTRIAL SOCIETY IN CONTEXT OF FORMING OF UKRAINIAN NATION

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто шляхи встановлення України як постіндустріального суспільства. Ці шляхи залежать від різних факторів і формують майбутнє нашого народу. Чи варто робити радикальні кроки до утворення нового прогресивного виду суспільства? Варто, адже це новітнє економічне суспільство, яке відповідає на більшість проблемних питань нашого часу, досягнути рівня розвитку якого прагнуть майже всі країни світу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Постіндустріальне суспільство, індустріальна економіка, новітнє економічне суспільство, науково-технічний потенціал, інвестиційна діяльність.

ANNOTATION. The article deals with the ways of Ukraine as a post-industrial society. Those ways depending on different factors and shaping the future of our nation. Should make radical moves to a new kind of progressive society? It should, because this latest economic society which answers the most problematic issues of our time, to achieve the level of development sought by almost all countries of the world.

KEY WORDS: Postindustrial society, industrial economy, modern economic society, scientific and technical potential, investment activities.

Вступ

Актуальність дослідження в статті визначається комплексною проблемою трансформації України до утворення нового прогресивного виду постіндустріального суспільства, досягти розвитку якого прагнуть всі країни. Головний чинник, який впливає на ці процеси і є невід'ємною частиною постіндустріального руху, людський капітал.

Сьогодні людство обирає певний шлях свого розвитку. Формується майбутнє української нації, яке буде залежати як від масових тенденцій, так і від окремих виборів. Чи варто робити радикальні кроки до утворення нового прогресивного виду суспільства? Адже новітнє економічне суспільство, яке відповідає на проблемні питання нашого часу — це постіндустріальне суспільство, досягти рівня розвитку якого прагнуть всі країни.

Науковці Гудзонівського інституту Т. Кан, У. Браун і Л. Мартел розробили оригінальний сценарій для Америки і всього світу на наступні 200 років. На їхню думку, історична ера постіндустріалізму — ера загального достатку, широких контрастів і взаєморозуміння між народами.

Класики світової економіки Д. Бел, А. де Сен-Сімон, О. Конт, Дж. Ст. Міль, К. Кларк, Ж. Фурастьє, Є. Тофлер визнавали це суспільство як провідну ланку розвитку майбутнього світу.

Постановка завдання

Мета статті полягає у визначенні реального стану та перспектив розвитку України, успіх становлення якої, як постіндустріального суспільства залежить саме від людського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Що ж таке постіндустріальне суспільство? Це суспільство, в економіці якого внаслідок науково-технічної революції та зростання прибутків населення пріоритет виробництва перейшов із сфери товарів до сфери послуг. Виробничими ресурсами стали знання та інформація, головною силою економіки — наукові розробки, якостями працівника — рівень освіти, креативність, професіоналізм. Це суспільство, в якому більше 60 % працездатного населення зайняте у сфері нематеріального виробництва.

Перш ніж розпочати розгляд перспектив України, необхідно встановити основні фактори, які впливають на трансформаційні процеси економіки, та є невід'ємною частиною постіндустріального руху це:

- людський капітал;
- інновації;
- інвестиції;
- інтеграційні процеси та глобальний капітал.

Під економікою знань розуміється такий щабель розвитку економіки суспільства, коли відбувається зміщення зайнятості населення зі сфери виробництва матеріальних благ до розробки та впровадження інформації, нематеріальних послуг і нових наукових технологій. Однією із функцій економіки знань є підтримка та творення економіки інновацій, у той час як економіка інновацій створює умови для існування економіки знань, вимагаючи високої кваліфікованості та креативності від людини.

Характерною ознакою інноваційного суспільства та створення економіки знань є те, що генерація нових знань та інформації набуває статусу пріоритетної стратегічної діяльності, в ході якої виробляється конкурентоздатний продукт у вигляді не лише нових технологій, відкриттів, винаходів, товарів, послуг і тому подібне, але і оригінальних підходів (парадигм, концепцій, ноу-хау) у підприємстві, політиці, культурі, мистецтві, медицині, духовній сфері. Виходячи з цього збільшується актуальність духовно-морального забезпечення національного шляху розвитку в цілому, який обумовлюється комплексністю ефективного функціонування всіх сфер діяльності людини: економічної, фінансової, науково-технічної, соціальної, виробничої, культурно-духовної і т. д.

Тобто задля підтримки ефективності та креативності працівників, особливо пов'язаних з різноманітним науково-технологічним або інноваційним устаткуванням, необхідно вкладати кошти до саме тієї частини сфер послуг, яка пов'язана із задоволенням нагальних потреб людини, а саме освіти, охорони здоров'я, медицини, соціального захисту і т. п. Таким чином, акцент інвестицій у постіндустріальному суспільстві зміщується не лише в бік інновацій, але й у бік розвитку людського капіталу, його захисту, заохочення, продуктивності та в першу чергу освіти.

Глобальний капітал — це капітал, який уже не можна однозначно віднести до жодного національно-державного утворення. Він певною мірою є наддержавним, наднаціональним і керується, передусім, виходячи зі своїх власних корпоративних інтересів і стратегій розвитку, які можуть і не збігатися з інтересами та стратегіями національних держав, на території яких він оперує. Розвиток економіки, територіальна експансія й функціональна диверсифікація наднаціонального капіталу є однією з найважливіших передумов подолання національного економічного відокремлення й зростання цілісності світового господарства. Він утворюється внаслідок посилення процесів глобалізації та міжнародного поділу праці. Основним позитивним ефектом посилення фактору глобального капіталу у постіндустріальному сус-

пільстві є обмін досвідом і технологіями між державами, необхідний для подальшого розвитку людства у умовах економіки знань. Поряд з реально функціонуючими ринками прискорено розвиваються віртуальні світові ринки капіталу, які використовують новітні інформаційно-комунікаційні технології та породжені ними новітні фінансові інструменти. Це призводить до випереджальних темпів розвитку світових грошових ринків і ринків короткострокового капіталу, а також до темпів зростання обсягів світової торгівлі та прямих інвестицій.

Усі ці фактори взаємопов'язані і напряду залежать один від одного. Розвинутий людський капітал сприяє стрімкому розвитку та якості інноваційних процесів. Інновації покращують умови розвитку людського капіталу, підтримують економіку, забезпечують притік інвестицій. Інвестиції сприяють розвитку людського й глобального капіталу та інноваційної діяльності. А стрімкий розвиток глобального капіталу сприяє інтеграційним процесам, які, внаслідок включення країни у взаємовигідні економічні зв'язки, здатні стрімко покращити економічну ситуацію в країні.

Ці фактори є ключовими, але слід зазначити, що їхній поступовий розвиток можливий лише в тому випадку, якщо всі інші ланки економічної діяльності починаючи від нормативно-правової бази і закінчуючи формуванням раціонального бюджету країни будуть працювати максимально ефективно.

Розглянемо Україну через призму уже зазначених факторів, які формують будь-яку постіндустріальну державу:

Людський капітал України можна розглядати з двох точок зору: як позитивної, так і негативної. Позитивною характеристикою людського капіталу України є надзвичайно велика відсоткова кількість людей, які мають вищу освіту, високий науковий і творчий потенціал нації. Негативні ж риси формуються в першу чергу у зв'язку з несприятливою екологічною ситуацією, відносно низькому рівні життя, нездатності держави втримати наукову еліту молоді, яка шукає кращого життя за кордоном. Як результат людський капітал України руйнується низькою тривалістю життя, відсутністю достатньої кількості фахових місць, бідністю, демографічними проблемами, «відтоком мізків» і т. д. Але незважаючи на це, слід зазначити, що все таки України має потужний людський капітал, хоч і не може ним вдало розпоряджатися.

Розвиток інноваційного капіталу України, на жаль, не є пріоритетною ланкою державної економіки і нерідко фінансується за залишковим принципом, хоча і має надзвичайно високий потенціал, тому що Україна має потужний людський капітал, який мо-

жна і потрібно залучати до науково-дослідницької діяльності та впровадження її результатів у виробництві. Міф про не вигідність і нерациональність фінансування інновацій дуже легко розпадається. Якщо ви фінансуєте кілька інновацій, то хоча б одна із них, яка приживеться на ринку, може не лише окупити затрати на всі інші, а й надати великий прибуток і сприяти стрибку економічного розвитку країни та створення все більшої кількості підприємств нової економіки. Так, наприклад, Yahoo-пошукову інтернет-систему, яка налічує близько 1000 співробітників, на біржі оцінили дорожче таких підприємств, як Boeing чи Daimler-Chrysler, що мають чисельність зайнятих відповідно у 200 і 500 разів більше.

Головною метою інвестиційного капіталу є підтримка економіки та інноваційної діяльності. За рівнем залучення інновацій спрямованих на трансформаційні перетворення економіки країни можна чітко визначити її занепокоєність цими питаннями. На жаль, проблеми інвестицій в Україну є найбільш болючими на сьогоднішній день, тому що Україна на даний момент не в змозі запевнити інвесторів, що їхні кошти будуть у безпеці і приносять їм стабільний прибуток, тому недостатній розвиток цієї сфери економіки гальмує постіндустріальні процеси в Україні.

Якщо ж говорити про наших західних сусідів, яких можна сміливо віднести до постіндустріальних держав, то їхня позиція також не є однозначною. Для них у першу чергу вигідно мати на сході від себе економічно розвинену країну та вести з нею взаємовигідну співпрацю, але вони аж ніяк не поспішають приймати нас до складу своєї європейської моделі постіндустріального суспільства. Указом Президента України від 28 квітня 2004 року № 493/2004 введена в дію програма під назвою «Про стратегію економічного та соціального розвитку України шляхом європейської інтеграції на 2004—2015 роки». Для того, щоб увійти в ЄС, Україна має в першу чергу довести усьому світові, що вона є перспективна, розвинена та конкурентоспроможна країна. Країни Заходу безумовно підтримуватимуть Україну у її становленні та розвитку, але можна бути впевненим, що на 95 % успіх становлення України як постіндустріального суспільства залежить саме від народу України.

Україні потрібні ринкові механізми, що роблять розвиток науки, впровадження її досягнень економічно вигідними, такими, що приносять зиск і науковцю-розробнику і підприємцю. На жаль, у нашому господарстві такі механізми ще відсутні, а натомість іс-

нує низка обмежень для подальшого інноваційного розвитку української економіки це:

- Фінансові обмеження. Останнім часом відбувається природне зниження рентабельності конкретних проектів, що вимагає збільшення інвестицій в основний капітал, оскільки строк окупності нового проекту став значно довший, ніж раніше. В цей час ситуація на ринку капіталу принципово не змінилася: терміни кредитування не збільшилися, ставки кредитування знижуються дуже повільно. Це спричиняє нижчу рентабельність українського бізнесу. Також, треба враховувати глобальне уповільнення темпів економічного зростання, яке призвело до перерозподілу світових потоків прямих іноземних інвестицій. Так, скоротилися інвестиції до США і Європи, їх місце поступово займає Китай. На тлі таких подій у світі та внутрішньої політичної й економічної нестабільності інвестиційні потоки до України демонструють стійку тенденцію до зниження.

- Нерозвиненість індустріальної бази, що проявляється у вкрай високій залежності економіки від кон'юнктури ринків сировини і енергоносіїв. Це, відповідно, призводить до інфляції витрат. Найбільш явно ця ситуація проявилась останнім часом на ринку нафти, бензину та газу, коли підвищення цін на енергоносії призвели до стрімкого зростання виробничих витрат усіх галузей української економіки, що спричинило і продовжує спричиняти величезні збитки та втрату ринків.

- Відсутність продуманої довгострокової стратегії постіндустріального розвитку України, що проявляється у номінальних гаслах напередодні виборів і в реальній бездіяльності програм протягом останніх років.

- У державній економічній політиці переваги здебільшого надаються прямим адміністративним важелям, тоді як фактично відсутніми є непрямі стимули інвестиційно-інноваційного розвитку як на макrorівні, так і на мікрорівні.

- Нерівномірність територіального розподілу. Нагальною є проблема нерівномірного економічного розвитку регіонів і галузей дисбаланси. Так, схід України і частково північ є більш розвиненими у напрямку базових промислових галузей, більш наукомісткими, тоді як захід тяжіє до сільськогосподарського напрямку. Це теж певним чином відбивається на показниках інвестування та конкурентоспроможності української економіки.

Сукупність цих обмежень призводить до того, що рівень загальних інвестицій у національну економіку виявляється нижче необхідного для забезпечення швидкого розвитку господарства.

Також не сприяють економічному зростанню країни такі технічні фактори, як: нерозвиненість національного фінансового сектора економіки, практична втрата енергетичної незалежності, недосконалість і зношеність енергетичної інфраструктури, недостатній рівень комп'ютеризації національної економіки, нерозвиненість зовнішньоторговельної інфраструктури і нестабільна національна експортна політика, неврегульованість питань інтелектуальної власності та ін. Також останніми роками спостерігається падіння якості шкільної та вузівської освіти у порівнянні з попереднім періодом і все більше відчувається послаблення зв'язку вузівської освіти з конкретними проблемами економіки.

Переглянувши усі ці фактори, можна визначити, що ситуація надзвичайно складна і перед Україною є непочатий край робити над власним самовдосконаленням, але ця ситуація далеко небезвихідна.

Перед Україною стоять три можливі типи постіндустріального розвитку:

- 1) поступовий розвиток економіки;
- 2) шокова терапія економіки;
- 3) постіндустріальний стрибок.

Найпасивнішим і найнеперспективнішим видом розвитку України є поступовий розвиток, який характеризується незначними, але постійними трансформаційними змінами економіки та перебудовою України на післяіндустріальний, а пізніше й постіндустріальний лад. Він може зумовити лише поліпшення життя населення, але поглибить відставання економічного розвитку від інших розвинутих країн, які теж не стоять на місці.

Шоковою терапією української економіки можна вважати стрімке становлення в Україні післяіндустріального суспільства шляхом тимчасового зниження рівня життя населення, його доходів і форсування коштів для якісної перебудови сфер економіки, які є першочерговими для розвитку постіндустріального суспільства. Головним недоліком цього шляху розвитку є надзвичайно великий ризик, тому що в Україні налічується лише 13—18 % середнього класу населення, а більшість належить до нижчого, який унаслідок ще більшого погіршення рівня життя може не витримати тиску.

Останній тип перспективного розвитку України, який можна визначити як найрізкіший і найефективніший, називається постіндустріальним стрибком. Необхідно розуміти, що розвинуті постіндустріальні країни також не стоять на місці і навіть розвиваються набагато швидше ніж Україна. Тобто, навіть якщо Україна розкриє

свій потенціал, дистанція між їхнім економічним розвитком буде навпаки збільшуватися. Як же наздогнати західних партнерів? Перестрибнувши через цю дистанцію якомога швидше. Трампліном для такого стрибку є саме інновації в тій сфері, де Україна має всі шанси стати конкурентоспроможною. Тому, найбільшою перспективою є поглиблення української праці у сфері міжнародного обміну та створення інформації, так як інформація поступово стала найважливішим товаром світу. Навіть один прорив у цій сфері зможе надати Україні достатньо коштів для розвитку економіки країни і навіть перевершити показники шокової терапії.

Висновки

Отже, якщо говорити про становлення України як постіндустріального суспільства в контексті формування української нації, то не слід бачити її як слабку чи безперспективну. Є проблеми, але є і великі перспективи. Для цього необхідно розвивати в першу чергу інноваційну, соціальну та інвестиційну діяльність, удосконалювати освіту населення, самовіддано працювати та реалізовувати перспективи розвитку нашої держави. Тому саме ці питання мають бути стратегічними цілями України.

Література

1. *Архієв С.* Створення економіки знань — національний соціальний проект // Економічна теорія. — 2004 — № 4. — С. 88—92.
2. *Верхоглядова Н. І., Кисла В. І.* Сучасні підходи до інвестування в людський капітал // Економічний простір. — 2008. — № 9. — С. 205—212.
3. *Вовканич С. Й.* Генерирование ценной информации: путь построения конкурентоспособного инновационного общества // Экономика Украины — 2005. — № 3. — С. 42—48.
4. *Геєць В. М., Семиноженко В. П.* Інноваційні перспективи України. — Харків: Константа, 2006. — 272 с.
5. *Губернський Л. В., Камінський Є. Є., Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Шнирков О. І., Яковець А. В.* Інформаційна політика України. Науковий контекст. — К.: Либідь, 2007.
6. *Єрохін С. А.* Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічні аспекти): Науково монографія. — К.: Видавництво «Світ Знань», 2002. — 518 с.
7. *Иноземцев В. Л.* Модели постиндустриализма: сходство и различия // Общество и экономика. — 2003. — № 4/5 — С. 51—96.
8. *Иноземцев В. Л.* За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире. — М.: «Academia» — «Наука», 1998.
9. *Лебедько С.* Постіндустріалізм вже на порозі... Ось вона наша дилема: прокат чи супутники? // Персонал-Плюс. — 2007. — № 40 (243).

10.Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П. Національна інноваційна система України і принципи побудови: за наук. ред. Макаренка І. П. — К.: Інститут проблем національної безпеки. — 2007. — 520 с.

11.Мерніков Г. І., Шевцов А. І. Україна в постіндустріальному світі. Реалії та перспективи. — Дніпропетровськ, 2007. — 482 с.

12.Савельєв Є. В. Європейська інтеграція і маркетинг. Наукові нариси. — Тернопіль: Карт-бланш, 2003. — 482 с.

Reference

1. Arkhiev S. Creation economies of knowledges- a national social project of // Economic theory — 2004 — № 4. — P. 88—92. [in Ukrainian]

2. Verkhoglyadova N. I., Kisla V. I. the Modern going near investing in the human capital // Economic space. — 2008. — № 9. — P. 205—212 [in Ukrainian]

3. Vovkanich S. Y. Generuting of valuable information: way of construction of competitive innovative society // Economy Ukraine. — 2005. — № 3. — P. 42 — 48 [in Russian]

4. Gaec V.M., Seminozhenko v.p. Innovative prospects of Ukraine. — Kharkiv: Constanta, 2006. — 272 p. [in Ukrainian]

5. Gubernskiy I. V., Kaminskiy E. E., Makarenko E. A., Ozhevan M. A., Shnirkov O. I., Yakovec' A. V. Informative policy of Ukraine. Scientific context. Libid. — 2007 [in Ukrainian]

6. Erokhin S. A. Structural transformation of national economy (teoretiko-methodological aspects): Scientifically monograph. — K.: Publishing House «The World of Knowledges». — 2002. — 518 p. [in Ukrainian]

7. Inozemcev V. L. Models of postindustrial likeness and distinctions // Society and economy. — 2003. — № 4/5 — P. 51—96. [in Russian]

8. Inozemcev V. L. Outside economic society. Postindustrial theories and post-modernism-economic tendencies in the modern world. — M.: «Academia» -»Science», 1998. [in Russian]

9. Lebed'ko S. Postindustrial is already on a threshold... Here it is our dilemma: rental or accompany? // Personnel-plus. — 2007. — № 40 (243). [in Ukrainian]

10. Makarenko I. P., Kopka P. M., Rogozhin O. G., Kuz'menko V. P. National innovative system of Ukraine and principles of construction: at sciences. editor. Makarenko I.P. — K.: Institute of problems of national safety. — 2007. — 520 p. [in Ukrainian]

11. Mernikov G. I., Shevcov A. I. Ukraine in the postindustrial world. Realities and prospects. — Dnipropetrovsk, 2007. — 482 p. [in Ukrainian]

12. Savel'ev E. V. European integration and marketing. Scientific essays. Ternopil: Carte blanche. — 2003. — 482 p. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 27.03.2013 р.